

BADIIY ADABIYOTDA GUL TIMSOLI VA UNING G‘OYAVIY IFODASI

Maxmudova Sarvinozxon Muzaffar qizi

Farg‘ona davlat universiteti

filologiya fakulteti talabasi

Annotasiya: Ushbu maqolada badiiy adabiyotda gul timsolining o‘rni, Ramziy va g‘oyaviy ifodasi tahlil qilinadi. Gul obrazining go‘zallik, o‘tkinchilik kabi ma’nolarni ifodalashdagi badiiy imkoniyatlari yoritiladi. Shuningdek, zamonaviy hamda mumtoz adabiyotiga oid asarlar misolida gul obrazi qanday ramziy ma’no ifodalashi ko‘rib chiqiladi.

Annotation: This article analyzes the role of the flower symbol in literature, as well as its symbolic and ideological expressions. It highlights the artistic possibilities of the flower image in conveying meanings such as beauty and transience. Additionally, the study examines how the flower motif expresses symbolic meanings through examples from both classical and modern literary works.

Kalit so‘zlar: Navoiy, Hamid Olimjon, gul, tashbeh, istiora

Keywords: Navoi, Hamid Olimjon, flower, simile, metaphor

Badiiy adabiyotda gul timsoli go‘zallik, nafosat, ilohiy ishq, visol va umrning qisqaligi ramzi sifatida markaziy o‘rin tutadi. Mumtoz adabiyotda gul yor (ma’shuqa) timsoli bo‘lsa, tasavvufda ilohiy jamolni anglatadi. U ko‘pincha bulbul (oshiq) bilan birga qo‘llanib, vafo va hijron hissiyotlarini ifodalaydi.

Gul obrazi bir necha badiiy san’atlar, jumladan, tashbeh, istiora, tamsil, husni ta’lil va ramzga asos bo‘ladi. Ko‘ngilning lolaga, ma’shuqa qaddi qomatining sarv va shamshodga, yor go‘zalligining rayhon, suman, qizil gulga o‘xshatilishi o‘zbek mumtoz she’riyatida an’anaviylashgan. Yangi o‘zbek she’riyatida esa mazkur obrazlarning ayrimlari ilk ma’nolarini saqlab qolgan bo‘lsa, ayrimlari esa yangicha ohang va yangicha mazmun kasb

etdi.

G‘uncha yanglig‘ burkanib, ko‘ngling ochilmaydir nega,
Ochilur fasli kelib, bo‘ying sochilmaydir nega

Yuqoridagi bu parcha Hamid Olimjon qalamiga mansub ayollarga atab, hamdardlik ruhida yozilgan "G‘azal" nomli she‘rdan olingan bo‘lib, bu parcha orqali o‘sha davrdagi ayol-qizlarning ijtimoiy-ruhiy holati qanday vaziyatda ekanligini anglash mushkul emas. Shoir talqinicha, ular turli siquvlar, diniy tushunmovchiliklar tufayli g‘uncha singari o‘z qobig‘iga o‘ralib olgan. Natijada, taraqqiyotdan orqada qolib, ilm-ma‘rifatdan yiroqlashgan. Shoir ayol-qizlarning ham jamiyat bilan birga rivojlanishini, ramziy ma‘noda gul singari ochilishini istaydi.

Alisher Navoiy ijodida ham gul obrazi juda keng va rang-barang ma'nolarda qo'llanilgan. U mumtoz adabiyot an'alariga ko'ra, ham ishqiy-majoziy (go'zallik, yor), ham vataniylik (Vatan, ona tuproq) ma'nolarini ifodalaydi, shuningdek, bulbul obrazi bilan birga go'zallik timsoli sifatida talqin etiladi.

Navoiy asarlarida gulning o'rni:

Go'zallik timsoli: Yor yuzi yoki o'ta go'zallikni ifodalashda (gul yuzli).

Vatan ramzi: Ba'zi ruboiylarida Vatanni gulga qiyoslab, o'zini esa o'sha gulga talpinar bulbul sifatida tasvirlaydi.

Majoziy ma'nolar: Ishq talqinida gul o'z yoqasini chok etishi, lola ko'ksiga qora dog' solishi kabi obrazli ifodalar orqali shoirning hissiyotlari ochib beriladi. Navoiy ijodidagi ushbu obrazli tasvirlar uning she'riyati naqadar yuksak badiiylikka ega ekanligini ko'rsatadi.

Qaro nargis ko‘zu gul yuz bila gar sen kebi yo‘q,

Bulbule men kibi yo‘q nag‘masaro, ey qaroko‘z.

Yuqoridagi bu baytda Navoiy yorning ko‘zlari nargis, yuzi esa gul ekanligini aytib, o‘zini bu gulzorning eng xonish qiluvchi bulbuliga o‘xshatib, ishqiy muloqotni chiroyli badiiy san’at darajasiga ko‘taradi.

Navoiy g‘azallarida gul — shunchaki o‘simlik emas, balki ideal go‘zallik, vafosiz dunyo, qonli ko‘z yoshi va poklik ramzidir.

Gul nafaqat she‘riyatda ramz, balki badiiy san’atlar (tasviriy vositalar) tizimida ham asosiy o‘rin tutadi. Adabiyotshunoslikda gul obrazi ishtirokida bir qancha go‘zal san’atlar yaratiladi:

1. Tashbeh (O‘xshatish)

Eng ko‘p tarqalgan san’at. Bunda yorning yuzi, labi yoki rangi bevosita gulga o‘xshatiladi.

Misol: "Yuzi gul, qomati sarv..." (Yuzi guldek go‘zal).

2. Istiora (Metafora)

Gul so‘zini ishlatish orqali yorni ko‘zda tutish. Shoir "gul" deganda gulni emas, balki suyukli yorini nazarda tutadi.

Misol: "Bu gulshan ichra yo‘q seningdek bir guli ra‘no" (Bu dunyo bog‘ida seningdek go‘zal yor yo‘q).

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, gul timsoli badiiy adabiyotda ko‘p qirrali ramziy obraz hisoblanadi. U go‘zallik, muhabbat, o‘tkinchilik va insoniy tuyg‘ularni ifodalashda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Gul obrazining badiiy va g‘oyaviy imkoniyatlari keng bo‘lib, u asarning mazmunini boyitadi va o‘quvchiga kuchli estetik ta‘sir ko‘rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Alisher Navoiy. Xamsa. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot, 2011.

2. Alisher Navoiy. Mahbub ul-qulub. – Toshkent: O‘zbekiston, 2015.
3. Ozod Sharafiddinov. Adabiyot – hayot darsligi. – Toshkent: Ma’naviyat, 2006.